

3. भारतीय बँकिंग क्षेत्रातील विलीनीकरणाचा अभ्यास: (संदर्भ - बँक ऑफ बडोदा)

मुदगुले रामदास नवनाथ
संशोधक विद्यार्थी

डॉ. कावरे हेमलता नामदेव

मार्गदर्शक, एम. ए, एम.फिल, पीएच.डी,
सर परशुराम भाऊ कॉलेज, टिळक रोड, सदाशिव पेठ, पुणे.

- **गोषवारा: (Abstract)**

आज भारतीय बँकिंग क्षेत्राच्या वाढीसाठी बँकिंग क्षेत्रातील विलीनीकरण खूप महत्वाचे आहे. बँकिंग क्षेत्राला चालना देऊन भारतीय अर्थव्यवस्थेला स्थैर्य देण्यासाठी बँकांचे विलीनीकरण हे एक महत्वाचे धोरण आहे. सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांचे विलीनीकरण करण्याचे धोरण केंद्र सरकारने अवलंबले आहे त्यानुसार दिनांक 1 एप्रिल 2019 रोजी विजया बँक आणि देना बँकेचे बँक ऑफ बडोदामध्ये विलीनीकरण करण्यात आले. विलीनीकरणानंतर, बँक ऑफ बडोदा बँकिंगची सेवा देणारी आणि भारतीय अर्थव्यवस्था मजबूत करणारी तिसरी सर्वात मोठी बँक आणि सार्वजनिक क्षेत्रातील दुसरी सर्वात मोठी बँक बनली. या शोधनिबंधात विलीनीकरणाचे परिणाम समजून घेण्याचा प्रयत्न केला गेला आहे. विलीनीकरणाबाबत बँकांमधील अलीकडील विचारही या पेपरमध्ये समाविष्ट करण्यात आले आहे. या अभ्यासात भारतीय बँकिंग क्षेत्रातील बँकांचे विलीनीकरण करण्यामागचे विविध कारणांचा समावेश केला गेला आहे. या शोधनिबंधात बँक ऑफ बडोदा आणि त्याच्या सहकाऱ्यांचे (विजया बँक आणि देना बँकेत) विलीनीकरण, बीओबीचे विलीनीकरण कालमर्यादा, मेगा विलीनीकरणाचा बीओबीवर झालेला परिणाम आणि विलीनीकरणापूर्वी आणि नंतरच्या कालावधीत बँक ऑफ बडोदाचे वित्तीय कामगिरीचे विश्लेषण केले आहे.

- **सूचनक शब्द: (Keywords)**

विलीनीकरण, अधिग्रहण, बँक ऑफ बडोदा, विजया बँक, देना बँक, वित्त.

- **प्रस्तावना: (Introduction)**

जगातील सर्वात मोठी लोकशाही असलेल्या भारतातील बँकिंग व्यवसायाने अत्यंत कमी कालावधीत उल्लेखनीय कामगिरी केली आहे. भारतीय बँकिंग क्षेत्रात अनेक सुधारणा झाल्या आहेत, तसेच काही यशस्वी विलीनीकरणे देखील झालेली आहेत, ज्यामुळे भारतीय बँकिंग व्यवसाय अनेक पटींनी वाढण्यास मदत झालेली आहे.

- **भारतीय बँकिंग क्षेत्र:** भारतीय बँकिंगचा इतिहास तीन मुख्य टप्प्यांत विभागला जातो.

- 1) पहिला टप्पा (१७८६ - १९६९) - भारतात बँकिंगचा सुरुवातीचा टप्पा जेव्हा अनेक छोट्या बँका स्थापन झाल्या.
- 2) दुसरा टप्पा (१९६९- १९९१) - राष्ट्रीयीकरण, नियमितीकरण आणि विकास.
- 3) तिसरा टप्पा (१९९१ पासून) - उदारीकरण आणि त्यानंतरचे परिणाम

भारतीय बँकिंग इतिहासात असे दिसून येते की भारतीय बँकिंग व्यवसायाची बियाणे १८ व्या शतकात पेरली गेली, जेव्हा १७८६ आणि १७९० मध्ये सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया आणि बँक ऑफ हिंदुस्थानची स्थापना झाली. त्यानंतर ब्रिटिश ईस्ट इंडिया कंपनीच्या मदतीने बँक ऑफ बंगाल, बँक ऑफ मुंबई आणि बँक ऑफ मद्रास सारख्या बँकांची स्थापना झाली होती.

१९२१ मध्ये तिन्ही बँकाना एकत्र करून इम्पीरियल बँकेची स्थापना केली गेली, जी नंतर स्टेट बँक ऑफ इंडिया बनली. बँक ऑफ इंडिया, बडोदा बँक, कॉर्पोरेट बँक, इंडियन बँक आणि सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया ची स्थापना १९०६ ते १९११ दरम्यान झाली आणि आता त्या आजही टिकून आहेत. भारतातील बँकिंग व्यवसाय उदारीकरणापूर्वीचा काळ आणि १९९१ नंतरचा काळ अशा दोन कालखंडांत विभागलेला आहे. १९६९ च्या उदारीकरणपूर्व काळात भारत सरकारने १४ मोठ्या व्यापारी बँकांचे राष्ट्रीयीकरण केले होते. १९८० मध्ये आणखी सहा व्यापारी बँकांचे राष्ट्रीयीकरण करण्यात आले होते.

१९९१ च्या सुरुवातीला बँकिंग क्षेत्रात मोठा बदल झाला; नरसिंह राव यांच्या सरकारने उदारीकरणाचे धोरण स्वीकारले. या बदलामुळे भारतीय बँकिंगचा विकास वाढला. भारताचा झपाट्याने होणारा आर्थिक विकास, सरकारी बँका , खाजगी बँका आणि परदेशी बँका या तिन्ही बँकांनी भारतीय अर्थव्यवस्थेला भक्कम पाठिंबा दिला. जागतिकीकरणाच्या धोरणामुळे भारतीय बँकांवरील नियमामध्ये बरेच बदल दिसून आले आहेत.

• विलीनीकरणासंदर्भात बँकांमध्ये अलीकडील कल :

विलीनीकरण करणाऱ्या बँकेचे नाव	बँकेला लक्ष्य	विलीनीकरण झालेले वर्ष
कोटक महिंद्रा बँक	आयएनजी व्यास बँक	२०१४
आयसीआयसीआय बँक	बँक ऑफ राजस्थान	२०१०
एचडीएफसी बँक	सेंच्युरियन बँक ऑफ पंजाब	२००८
इंडियन ओव्हरसीज बँक	भारत ओव्हरसीज बँक	२००७
फेडरल बँक	गणेश बँक ऑफ कुरुंदवाड	२००६
इंडस्ट्रियल डेव्हलपमेंट बँक ऑफ इंडिया	युनायटेड वेस्टर्न बँक	२००६
सेंच्युरियन बँक ऑफ पंजाब	भगवान कृष्ण बँक	२००६
आयसीआयसीआय बँक	सांगली बँक	२००६
बँक ऑफ पंजाब	सेंच्युरियन बँक	२००५
इंडस्ट्रियल डेव्हलपमेंट बँक ऑफ इंडिया	आयडीबीआय बँक लि.	२००४
बँक ऑफ बडोदा	साऊथ गुजरात लोकल एरिया बँक	२००४
ओरिएंटल बँक ऑफ कॉमर्स	ग्लोबल ट्रस्ट बँक	२००४
पंजाब नॅशनल बँक	नेदुंगडी बँक लि.	२००३
आयसीआयसीआय बँक	आयसीआयसीआय लि.	२००२

विलीनीकरण करणाऱ्या बँकेचे नाव	बँकेला लक्ष्य	विलीनीकरण झालेले वर्ष
बँक ऑफ बडोदा	बनारस स्टेट बँक लि.	२००२
आयसीआयसीआय बँक	बँक ऑफ मदुरा	२००१
एचडीएफसी बँक लि.	टाइम्स बँक लि.	२०००
बँक ऑफ बडोदा	बरेली को-ऑप लि.	१९९९
युनियन बँक ऑफ इंडिया	सिक्कीम बँक लि.	१९९९
ओरिएंटल बँक ऑफ कॉमर्स	बारी दोआब बँक लि.	१९९७
ओरिएंटल बँक ऑफ कॉमर्स	पंजाब को-ऑप लि.	१९९६
स्टेट बँक ऑफ इंडिया	काशिनाथ स्टेट बँक	१९९५
बँक ऑफ इंडिया	बँक ऑफ कराड लि.	१९९४
पंजाब नॅशनल बँक	न्यू बँक ऑफ इंडिया	१९९३
पंजाब नॅशनल बँक	ओरिएंटल बँक ऑफ कॉमर्स आणि युनायटेड बँक ऑफ इंडिया	२०२१
कॅनरा बँक	सिंडिकेट बँक	२०२०
युनियन बँक ऑफ इंडिया	आंध्र बँक आणि कॉर्पोरेशन बँक	२०२०
इंडियन बँक	अलाहाबाद बँक	२०२०
बँक ऑफ बडोदा	विजया बँक आणि देना बँक	२०१९

• भारतीय बँकिंग क्षेत्रातील बँक विलीनीकरणाची कारणे:

1. कमकुवत बँकांचे विलीनीकरण:

कमकुवत बँकांना मजबूत बँकांसह एकत्रित करण्याच्या उद्देशाने कमकुवत बँकांना स्थिर करण्यासाठी आणि जोखीम व्यवस्थापनामध्ये विविधता आणण्यासाठी समर्थन केले गेले आहे. अधिक सामर्थ्यवान बँकेबरोबर सामील होऊन, कमकुवत बँकेचे अस्तित्व टिकवून ठेवू शकतात आणि व्यवसायातून पूर्णपणे बाहेर जाणे टाळू शकतात.

2. आर्थिक तरलता:

विलीनीकरणामुळे तरलता वाढते, रोख संसाधनांमध्ये थेट प्रवेश सुनिश्चित होतो आणि अतिरिक्त आणि अप्रचलित मालमतेची व्यवस्था करण्यात मदत होते. हे वैयक्तिक बँकांची संसाधने एकत्र करण्यास आणि त्यांचा प्रभावी आणि कार्यक्षम रीतीने वापर करण्यास मदत करते. विलीनीकरणानंतर, बँका मोठ्या प्रकल्पांना निधी देण्यासाठी अधिक सुसज्ज होतील जे ते पूर्वी स्वतः करू शकत नसतील, ज्यामुळे त्या प्रकल्पांसाठी निधी देण्याची प्रक्रिया जलद आणि सोपी होईल.

3. तंत्रज्ञानाची प्रगती:

इंटरनेटच्या आगमनाने, बँका आता स्क्रीनच्या स्पर्शाने सेवा देऊ शकतात, ज्यामुळे त्यांना नवीनतम तंत्रज्ञानाचा वापर करता येतो. विलीनीकरणामुळे, बँका एकत्र काम करतात आणि अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करून उत्तम सेवा देतात आणि बँकिंग उद्योगाच्या विस्ताराला पाठिंबा देतात.

4. कौशल्य आणि प्रतिभा:

जेव्हा दोन बँका विलीन होतात किंवा एकमेकांद्वारे अधिग्रहित केल्या जातात, तेव्हा कर्मचारी आणि कौशल्य देखील एकत्र केले जातात, ज्यामुळे एक मोठा टॅलेंट पूल तयार होतो ज्यामुळे विलीन झालेल्या संस्थेला त्यांच्या प्रतिस्पर्धापेक्षा फायदा होतो.

5. सकारात्मक समन्वय:

जेव्हा दोन कंपन्या विलीन होतात तेव्हा त्यांचा एकमेव हेतू सकारात्मक प्रभाव निर्माण करणे असतो जो एकट्याने काम करणार्या दोन वैयक्तिक कंपन्यांच्या एकत्रित प्रभावापेक्षा जास्त असतो. खर्चाचा ताळमेळ आणि महसुली समन्वय हे त्याचे दोन पैलू आहेत.

• इतर काही कारणे:

- विलीनीकरणानंतर आजारी बँका टिकून राहिल्या आणि भौगोलिकदृष्ट्या शाखांचे जाळे वाढले.
- मोठा ग्राहक वर्ग (ग्रामीण पोहोच) आणि बाजारपेठेतील हिस्सा वाढला.

- पायाभूत सुविधांची उपलब्धता आणि स्पर्धा मर्यादित करणे आणि बँकांची गर्दी टाळणे आणि कमी आणि वापरात नसलेल्या संसाधनांचा वापर करणे जेणेकरून बँका जागतिक युगात परदेशी बँकांशी स्पर्धा करू शकतील. विलीनीकरण आणि अधिग्रहणांनी भारतीय बँकिंग क्षेत्राला निश्चितच आकार दिला आहे. या विशिष्ट विषयावर वेगवेगळी मते दिसत असली तरी बँकांच्या विलीनीकरणानंतर सद्यस्थिती सुधारण्याची आशा कायम आहे.

- **संशोधन अभ्यासाची उद्दिष्टे:**

या शोधनिबंधाची मुख्य उद्दिष्टे

१. भारतीय बँकिंग क्षेत्राचा इतिहास समजून घेण्यासाठी.
२. भारतीय बँकिंग क्षेत्रातील बँकांचे विलीनीकरणाच्या कारणांचा अभ्यास करणे.
३. मेगा विलीनीकरणाचा बँक ऑफ बडोदावर होणारा परिणाम समजून घेण्यासाठी.
४. विलीनीकरण पूर्व आणि नंतरच्या टप्प्यात बँक ऑफ बडोदाच्या कामगिरीचा अभ्यास करणे.

- **साहित्य समीक्षा:**

भारतीय बँकिंग क्षेत्रातील विलीनीकरण यावर अनेक अभ्यास केले गेले आहेत.

- **कार्तिकेयन आणि हेमा (२०२०)** यांनी 'कॅमेल मॉडेलचा वापर करून " सार्वजनिक क्षेत्रातील निवडक बँकांच्या विलीनीकरणापूर्वी आणि विलीनीकरण नंतर वित्तीय कामगिरीचे विश्लेषण " या संशोधनात 'बँक ऑफ बडोदा', 'विजया बँक' आणि 'देना बँक' या भारतातील तीन सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांच्या कामगिरीचे विश्लेषण केले. लेखकांनी 2009 ते 2018 या दहा वर्षांच्या दुय्यम डेटाचे विश्लेषण केले आणि सीएएमईएल मापदंडांचा वापर करून त्याचे विश्लेषण केले. सीएएमईएल दृष्टिकोनात, सरासरी, एसटीडी. & सीओव्ही. वेगवेगळ्या गुणोत्तरांचे निर्धारण करण्यात आले. बँक ऑफ बडोदाने भांडवल पर्याप्ततेत चांगली कामगिरी केली, देना बँकेने मालमतेच्या गुणवत्तेत चांगली कामगिरी केली आणि विजया बँकेने

व्यवस्थापन कार्यक्षमता, गुणवत्ता आणि तरलता मिळवण्यात चांगली कामगिरी केल्याचे वित्तीय कामगिरीवरून दिसून आले.

- **पारिख (२०१८)** यांनी त्यांच्या "सार्वजनिक क्षेत्र आणि खाजगी क्षेत्रातील बँकांचे कामगिरी मोजण्याचे साधन म्हणून कॅमेल फ्रेमवर्क चा वापर " या शोधनिबंधात कामगिरी मापनासाठी कॅमेल फ्रेमवर्कवर लक्ष केंद्रित केले आणि बँकेच्या "भांडवल पर्याप्तता", "मालमतेची गुणवत्ता", "व्यवस्थापन कार्यक्षमता", "कमाई क्षमता" आणि "लिक्विडिटी" चे मूल्यांकन करण्यासाठी वापरल्या जाणार्या विविध मेट्रिक्सवर प्रकाश टाकला. या अभ्यासात कॅमेल मॉडेलचा वापर करून सार्वजनिक आणि खाजगी क्षेत्रातील दोन बँकांच्या (आयसीआयसीआय बँक आणि एसबीआय) आणि (एचडीएफसी आणि बीओबी) कामगिरीचे मूल्यांकन केले गेले आणि त्यांच्या मापदंडांनुसार क्रमवारी देण्यात आली.
- **सत्पथी (२०१७)** यांनी ' भारतीय बँकिंग उद्योगातील विलीनीकरणामुळे भागधारकांचे मूल्य निर्माण होते' या अभ्यासात भारतीय बँकांच्या संदर्भात अल्पावधीत बँकेच्या परताव्यावर विलीनीकरणाच्या घोषणेचा होणारा परिणाम तपासला. या अभ्यासात २००१ ते २०१४ या कालावधीतील एम अँड ए चा समावेश असून सोळा बँकिंग कंपन्यांचा विचार करण्यात आला आहे. "इव्हेंट स्टडी मेथडॉलॉजी" वापरून, घटनेपूर्वी, इव्हेंटच्या दिवशी आणि इव्हेंटनंतर असामान्य परताव्याची गणना केली गेली आणि स्टॉक परताव्यावर विलीनीकरणाच्या घोषणेचा परिणाम शोधण्यासाठी टी-टेस्ट लागू केली गेली. विलीनीकरणानंतर नकारात्मक आणि नगण्य परतावा या अभ्यासात दिसून आला आहे.
- **सत्यनारायण आणि इतर (२०१७)** यांनी "एसबीआयच्या पाच उपकंपन्यांसह मेगा विलीनीकरणावरील केस स्टडी" या त्यांच्या अभ्यासात एसबीआयचे सहयोगी बँकांमध्ये विलीनीकरण होण्यास कारणीभूत असलेल्या घटकांचा शोध लावला आणि मेगा विलीनीकरणाची आव्हाने आणि संघर्षाचे मूल्यांकन करण्याचा प्रयत्न केला. विलीन झालेल्या संस्थेला अनेक आर्थिक आणि सामरिक फायदे आहेत, असे सुचविण्यात आले आहे. मात्र, नवे अस्तित्व आव्हानांपासून मुक्त नाही. भविष्यात येणाऱ्या नव्या आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी सज्ज झाले पाहिजे.

- **संशोधन माहितीचे स्रोत:**

हा शोधनिबंध दुय्यम आकडेवारीवर आधारित आहे. वर्तमानपत्रे, नियतकालिके, लेख, ऑनलाइन संसाधने अशा विविध प्रकाशित स्रोतांमधून ही माहिती संकलित केली जाते.

- **बँक ऑफ बडोदाचे विलीनीकरणाचा अभ्यास:**

२० जुलै १९०८ रोजी बडोद्याचे महाराज सयाजीराव गायकवाड तिसरे यांनी बँक ऑफ बडोदा ची स्थापन केली. बँक ऑफ बडोदाचे मुख्यालय गुजरातमध्ये बडोदा म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या वडोदरा येथे आहे. त्याचे महाराष्ट्रात कॉर्पोरेट ऑफिस मुंबई येथे आहे. सन १९१० मध्ये बँक ऑफ बडोदाने अहमदाबाद शहरात आपली शाखा उघडली. १९ जुलै १९६९ रोजी बँक ऑफ बडोदा आणि भारतातील इतर १३ प्रमुख व्यापारी बँकांचे भारत सरकारने राष्ट्रीयीकरण केले.

बँक ऑफ बडोदा ही भारतातील आघाडीची सार्वजनिक क्षेत्रातील बँक आहे. बँकेच्या वितरण नेटवर्कमध्ये ८२०० + शाखा, १०००० + एटीएम, १२०० + सेल्फ-सर्व्हिस आणि २०००० बिझनेस करस्पॉन्डंट चा समावेश आहे. २० देशांमध्ये पसरलेल्या सहाय्यक कंपन्यांच्या १०० शाखा/ कार्यालयांचे जाळे असलेल्या बँकेची आंतरराष्ट्रीय उपस्थिती लक्षणीय आहे.

बँक ऑफ बडोदाच्या इतिहासात इतर बँकांचे बँक ऑफ बडोदामध्ये विलीनीकरण होण्याची ही पहिलीच वेळ नाही. विलीनीकरणाची कालमर्यादा खाली दिली आहे.

- १९६१: न्यू सिटिझन बँक ऑफ इंडियाचे बँक ऑफ बडोदामध्ये विलीनीकरण.
- १९६३ : बँक ऑफ बडोदाने सुरत बँकिंग कॉर्पोरेशनचे अधिग्रहण केले.
- १९६९: भारत सरकारने बँक ऑफ बडोदासह १४ प्रमुख बँकांचे राष्ट्रीयीकरण केले.
- १९८८ : बँक ऑफ बडोदाने ट्रेडर्स बँकेचे अधिग्रहण केले, ज्याचे दिल्लीत ३४ शाखांचे जाळे होते.
- १७ सप्टेंबर २०१८ : भारत सरकारच्या अर्थ मंत्रालयाने बँक ऑफ बडोदा, विजया बँक आणि देना बँकेच्या विलीनीकरणाचा प्रस्ताव ठेवला.

- ०२ जानेवारी २०१९ रोजी केंद्रीय मंत्रिमंडळाने आणि बँकांच्या संचालक मंडळाने विलीनीकरणाला मंजूरी दिली.
- १ एप्रिल २०१९ : १ एप्रिलपासून विलीनीकरण लागू झाले.

१ एप्रिल २०१९ पासून सार्वजनिक क्षेत्रातील बँक ऑफ बडोदा (बीओबी) साठी परिस्थिती खूप मोठी झाली आहे. विजया बँक आणि देना बँकेच्या विलीनीकरणामुळे बीओबी स्टेट बँक ऑफ इंडियानंतर सार्वजनिक क्षेत्रातील दुसरी आणि एसबीआय आणि एचडीएफसी बँकेनंतर तिसरी सर्वात मोठी बँक बनली आहे.

महाराष्ट्र, गुजरात, केरळ, तामिळनाडू, कर्नाटक आणि आंध्र प्रदेश या पश्चिम आणि दक्षिणेकडील राज्यांमध्ये पूरक शाखांच्या उपस्थितीमुळे नेटवर्कमध्ये भर पडेल. गुजरातमध्ये बँकेचा २२ टक्के तर महाराष्ट्र, कर्नाटक, राजस्थान आणि उत्तर प्रदेशमध्ये ८ ते १० टक्के बाजारहिस्सा असेल. तिन्ही बँकांकडून विविध प्रकारची उत्पादने, तंत्रज्ञानात केलेली भरीव गुंतवणूक यामुळे व्यापक ग्राहकवर्गाला फायदा होण्यास मदत होणार आहे.

नव्याने विलीन झालेली ही संस्था तिन्ही बँकांच्या समन्वयामुळे तसेच कमी किमतीच्या ठेवींचा फायदा घेऊन जागतिक स्तरावर स्पर्धात्मक होण्याची अपेक्षा आहे. बीओबीचा कर्जाचा दर कमी आहे ज्यामुळे आता इतर दोन संस्थांनाही फायदा होईल आणि त्यांच्या पोर्टफोलिओला चालना मिळेल. त्याचा व्यापक ग्राहक आधार आणि पोहोच देखील असेल आणि विलीनीकरणाच्या फायद्यांच्या मदतीने, ग्राहकांना ऑफरचा विस्तृत संच प्रदान करण्यास सक्षम असेल.

या विलीनीकरणामुळे देना बँकेच्या अनेक कॉर्पोरेट ग्राहकांना मदत होणार आहे ज्यांना पीसीए अंतर्गत आरबीआयने घातलेल्या मर्यादांमुळे बँकेकडून कर्ज घेण्यास निर्बंधांचा सामना करावा लागत होता. विलीनीकरणामुळे बीओबीला वारशाने मिळालेल्या नवीन शाखांना मुख्य बँकेकडून आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स आणि इतर तांत्रिक फायद्यांचा लाभ मिळेल जेणेकरून त्यांना त्यांची उत्पादने विकता येतील, असेही बीओबीने म्हटले आहे.

- **बँक ऑफ बडोदावर मेगा विलीनीकरणाचा परिणाम:**

विजया बँक आणि देना बँकेच्या विलीनीकरणानंतर बँक ऑफ बडोदा ही सार्वजनिक क्षेत्रातील दुसरी सर्वात मोठी बँक बनली होती. एकत्रित बँक ऑफ बडोदाने १५ लाख कोटी रुपयांहून अधिक ताळेबंदाच्या व्यवसाय मिश्रणासह आपले कामकाज सुरु केले आहे. विलीनीकरणानंतर बँक ऑफ बडोदाचा गुजरातमध्ये २२ टक्के आणि महाराष्ट्र, कर्नाटक, राजस्थान आणि उत्तर प्रदेशमध्ये ८ ते १० टक्के बाजारहिस्सा असेल. भारतातील बँकांचे हे पहिलेच त्रिपक्षीय एकत्रीकरण असून, विलीनीकरण झालेली ही संस्था देशातील दुसऱ्या क्रमांकाची सार्वजनिक क्षेत्रातील बँक म्हणून उदयास आली आहे

- **खातेदारांवर होणारे परिणाम:**

विजया बँक आणि देना बँकेच्या खातेदारांच्या खात्याच्या माहितीत बदल होणार आहेत, मात्र सध्या तरी संबंधित बँकांनी बदल न करण्याचा निर्णय घेतला आहे. बँक ऑफ बडोदाने जारी केलेल्या निवेदनात म्हटले आहे की, "विद्यमान खाते क्रमांक (विजया बँक आणि देना बँकेचा), आयएफएससी कोड, एमआयसीआर कोड, विद्यमान एटीएम कार्ड आणि चेक बुक आणि खाते आणि शाखेचे इतर ओळखपत्र बदल अधिसूचित होईपर्यंत आणि जाहीर होईपर्यंत सुरु राहतील. मोबाइल बँकिंग किंवा नेट बँकिंग किंवा यूपीआय किंवा भीम सारख्या डिजिटल बँकिंग चॅनेलच्या वापरकर्त्यांनाही सध्या कोणताही बदल दिसणार नाही. तसेच, बीओबीच्या म्हणण्यानुसार, "जर आम्ही जवळच्या शाखांचे विलीनीकरण करण्याचा निर्णय घेतला तर ग्राहकांना नवीन शाखेत लॉकर वाटप केले जातील."

- **ठेवीदारांवर होणारे परिणाम:**

जर तुमची विजया बँक किंवा देना बँकेत मुदत ठेव असेल तर तुम्ही आताच काळजी करण्याची गरज नाही. ते त्याच्या मूळ परिपक्वतेच्या तारखेपर्यंत चालतील. ठेवीच्या बाबतीत हे मुदतपूर्तीनंतरच होते. एफडी ही कंत्राटी असून मध्यंतरी व्याजदरात बदल करणे बँकांना शक्य होत नाही.

जर तुम्ही एफडीमध्ये लॉक असाल तर विलीन झालेल्या संस्थेचे डिपॉझिट रेट जास्त किंवा कमी असले तरी तुम्ही त्याच व्याजदरावर मॅच्युरिटीपर्यंत चालू ठेवू शकता. तथापि, उच्च-मूल्य ठेवींच्या बाबतीत अपवाद केले जाऊ शकतात.

- **कर्जदारांवर होणारे परिणाम:**

कर्जदारांना मात्र बँकेशी झालेल्या करारानुसार लवकर ात लवकर बदल करण्याची तयारी ठेवावी लागू शकते. बँकेच्या एमसीएलआरशी जोडलेल्या कर्जासाठी दर १२ महिन्यांनी गृहकर्ज रिसेट केले जाते. विजया बँक आणि देना बँकेच्या गृहकर्ज दारांना त्यांच्या रिसेट तारखेला बीओबी एमसीएलआर आणि मार्क-अपचे पालन करावे लागू शकते आणि म्हणूनच, त्यानुसार त्यांच्या ईएमआयमध्ये बदल होऊ शकतो.

- **संदर्भ :**

- देवराजप्पा, एस. (२०१२), "भारतीय बँकांमधील विलीनीकरण: एचडीएफसी बँक आणि सॅच्युरियन बँक ऑफ पंजाब च्या विलीनीकरणाचा अभ्यास। खंड 1 अंक 9, आईएसएसएन २२७७३६
- सुरेश कुमा, (२०१३), "बँकांच्या कार्यक्षमतेवर बँक विलीनीकरणाचा परिणाम: भारत ओव्हरसीज बँकेच्या इंडियन ओव्हरसीज बँकेत विलीनीकरणाचा अभ्यास (खंड ३, क्रमांक १२ आयएसएसएन: २२२२-६९९०
- के. अँड शर्मा, बी. शेव, आय.के.एच. (२००५). (२००५). संस्कृती आणि एचआरएम पद्धतींमध्ये कंपनीच्या कामगिरीवर होणारे परिणाम: सिंगापूर अनुभवजन्य पुरावे. मनुष्यबळ २६ (६) इंटरनॅशनल जर्नल, पृष्ठ ५६० -५८१.
- गोयल, के.ए. आणि जोशी, व्ही. बँकिंग इंडस्ट्री ऑफ इंडियामध्ये विलीनीकरण: काही उदयोन्मुख मुद्दे, एशियन जर्नल ऑफ बिझनेस अँड मॅनेजमेंट सायन्सेस, १ (२), १५७ -१६५ .
- पटेल, आर. (२०१७) विलीनीकरणापूर्वी आणि नंतरची वित्तीय कामगिरी: एक भारतीय दृष्टीकोन, जर्नल ऑफ सेंट्रल बँकिंग थिअरी अँड प्रॅक्टिस, २०१८ , ३ , १८१ -२०० .
- पटेल, आर. (२०१७) विलीनीकरणापूर्वी आणि नंतरची वित्तीय कामगिरी: एक भारतीय दृष्टीकोन, जर्नल ऑफ सेंट्रल बँकिंग थिअरी अँड प्रॅक्टिस, २०१८, ३, १८१-२०० .

भारतीय बँकेंग क्षेत्रातील विलीनीकरणाचा अभ्यास: (संदर्भ - बँक ऑफ बडोदा)

- विजय दीनानाथ बडोदा बँक : विलीनीकरणाच्या इच्छेची आव्हाने, द इकॉनॉमिक टाइम्स-१८ सप्टेंबर २०१८.

संकेतस्थळे :

- www.rbi.org.in
- <https://economictimes.com>
- <http://www.business-standard.com>
- <https://indiatimes.com>
- <https://edena.bankofbaroda.in>
- <https://evijaya.bankofbaroda.in>